

A nyolcvanas évek egyházi iskolája diákszemmel. Két iskolaregény tanulságai

A felnőtté érés folyamatának bemutatása régóta hálás témája az irodalomnak. Erre leginkább a nevelési regény műfaja alkalmas, amely a magyar irodalomban a 20. században vált népszerűvé. A Nyugat első nemzedékének nagyjaitól, Babitstól, Móricztól kezdve a század végéig számos epikus alkotás témája volt a világra rácsodálkozó kamasz lélek önmagára találásának folyamata. A bentlakásos intézetben játszódó történetek mintája a világirodalomban Robert Musil *Törless iskolaévei* című regénye. A magyar irodalomban Ottlik Géza *Iskola a határon* című alkotása adja a mércét. A művek egy része a beilleszkedés nehézségeibe, a kisdíák félelmeibe enged bepillantást, mint Móricz Zsigmond *Légy jó mindhalálig* vagy Tóth-Máthé Miklós *Pecúrok* című regénye. Van olyan alkotás, amely az érettségre készülő nagydiák szemével láttatja az iskola világát, ilyen Móricz *Forr a bor* című műve. Kaffka Margit személyes emlékekből táplálkozó kisregénye, a *Hangyaboly*, egy huszadik század eleji zárda belső világába vezet el, míg Szabó Magda *Abigél* című regénye egy református lányinternátus világát mutatja be, amely vasfegyelmével együtt is menedéket ad a második világháború zűrzavarában.

A műfaj népszerűsége töretlen a 21. században is. Ennek példái Méhes Károly: *Hegymenet* (2011) és Perjéssy-Horváth Bama: *Kollégium blues* (2005) című regényei is, amelyek az egyházi iskolában játszódó nevelődési regények vonulatába tartoznak. Mindkét szerző 1965-ben született, középiskolai élményeiket ugyanabban az időszakban szerezték egy sok tekintetben eltérő, mégis jelentős hasonlóságokat mutató közegben. A deklaráltan ateista államban egyházi középiskolába járni egyet jelentett a lázadással, a pártállam normarendszerével való nyílt szembeszegüléssel. Az egyházi iskolában szerzett bizonyítvány nem volt jó ajánló levél az egyetemi felvételiknél sem.

Ide járni egyszerre jelentett elzárttságot és a többi középiskolástól való különbözőséget. Jelentette a történelmi folytonosság büszke felvállalását, de egyben magában hordozta a lázadás lehetőségét is a megcsontosodónak és kiüre-

sedőnek tűnő tradícióval szemben. Perjéssy-Horváth *Kollégium blues* (2005) és Méhes Károly *Hegymenet* (2011) című regényei alapján képet kaphatunk arról, milyen lehetett az élet a múlt század nyolcvanas éveinek egyházi iskolájában. A két mű kortörténeti dokumentum, amelyben a késő Kádár-korszak jellegzetes iskolai helyzetei jelennek meg, ám céljuk nem csupán egy letűnt korszak megidézése. Nevelődési regények, amelyeket olvasva egy fiatalember felnőtté válásának folyamatát tekintheti végig az olvasó.

A „kapukon belüli” értékrend

Az egyházi iskolák helyzetét, kilátásait meghatározta a korszakban, hogy a hatalom által „hamis tudatnak” tekintett vallás megszüntetése a pártállam tudatosan vállalt céljai közé tartozott. Ennek érdekében az egyházi közoktatási rendszer túlnyomó többségét államosították, a fakultatív vallásoktatást minden eszközzel akadályozták. (Pusztai 2004. 102) Az 1960-as évekre összesen nyolc katolikus, egy-egy református és izraelita gimnázium maradhatott meg. „A szocializmus évtizedeiben ez a tíz iskola mintegy zárványként működött a magyar oktatási rendszerben.” (Pusztai 2004. 103)

Izgalmas kérdés, hogy ebben az elszigetelt világban hogyan éltek tovább azok a tradíciók, amelyek egy egészen másfajta közegben alakultak ki. Menynyire látták szigorúnak az írott és íratlan szabályokat a szekuláris világból érkező kamaszok? Milyen szerepet játszott a kortárs közösség az iskolai normák továbbadásában, mekkora hatásuk volt a tanároknak a formálódó, felnőtté váló fiatalok életére? Hogyan emlékeznek minderre évtizedekkel később? Tanulmányunk ezekre a kérdésekre igyekszik válaszokat találni.

Kiindulópontként fontos leszögezni, hogy az évtizedekkel később született visszaemlékezések a mai ötvenévesek nemzedéki tapasztalatait rögzítik, egyben a diák szemszögéből mutatják be az iskola szabályait, életrendjét, mely jelentősen eltért az állami oktatási rendszerben megszokottól.

Az önéletrajzi elemek bőséges szerepeltetésével és a névvel is vállalt önazonosság bemutatásával együtt jár a szövegen túli valóságnak való megfelelés kényszere is. Ugyanakkor mégiscsak regények ezek az írások, amelyekben a poétikai szándék felülírhatja a történeti igazságot. „Nem hazudósak vagyunk, hanem elbeszélők, akik szüntelenül újraalkotják a múltat, hogy a jelen világban meglévő terveikhez igazítsák azt.” (Lejeunne 2003. 13) Megfigyelhető továbbá,

hogy mindkét műben tudatos írói stratégia mentén telik meg az önéletrajzi tér. (Horváth Futó 2009)

Az iskola, és a bentlakásos iskola különösen, értelmezhető a beavatás tereként is. A beavatás három fokozata közül az első az elkülönítés, a megszokott otthoni környezetből való kiszakítás. Ezt követi a próbák, fizikai és lelki megpróbáltatások véget érni nem akaró sokasága, majd a beavatottként való visszatérés a társadalomba. Ezt az utat járják be mind a két regénynek a hősei. Míg Méhes Károly főleg az első időszak, a beilleszkedés nehézségeinek állít emléket, Perjéssy-Horváth a beavatást végző ballagó évfolyam emlékeire tekint vissza. Emblematisz egyházi iskolákról lévén szó, szinte az egész országból érkeztek tanulók mindkét intézménybe.

„Nagyvárosból kevesen jöttek. De van itt fiú Lébényből, Ácsról, Bábolnárról, Tárnokról, Bakonypéterdről, Tótvázsonyból, Nyírcsaholcra és Nyírparasznyáról, Lentiből, Jánoshalmáról, Nemesnádudvarról, Pécsdevecserből és a különösen szépnévű Tornyospálcáról.” (Méhes 2011. 16)

A kapukon belüli értékrend merőben különbözött a „szocializmust építő” külvilág deklarált marxizmusától. Méhes alap-attitűdje a bencések világával szemben a tiszteletteljes kívülállás. A lelkész családban szocializálódó Perjéssy-Horváth teljesen azonosul a Kollégiummal, annak történetével, tradícióival, szellemiségével. A tradícióhoz az is hozzátartozik, hogy a belépő elsősök „nevelésében” fontos szerepet játszanak a felsőbb évesek, elsősorban a végzősök.

„Amikor az újszülött jövevény beteszi a lábát a főbejáraton, karanténba lép: jogok nélküli személy lesz, mert nem tud semmit, jelentőség és méltóság nélkül éli kezdetleges életét. Fölveszik az egyik osztályba, de még nem ismeri a házirendet, nem tud semmit az intézményről, az épületről... és ami a legfőbb: dunsztja sincs a szabályokról, az írott és íratlan törvényekről.” (Perjéssy-Horváth 2005. 21)

Az évfolyamokat elválasztó kasztrendszer működését Méhes sem kérdőjelezi meg. Pannonhalmához, a bencés gimnázium szelleméhez való viszonyulása ambivalens. A szabályok megváltoztathatóságának még csak a lehetősége sem vetődik fel, azok generációról generációra öröklődnek. Ez kizárólag egy nagyon zárt, és hagyományaira büszke közegben lehetséges. Pannonhalma és Debrecen is ilyen.

Mindkét regényben megjelenik a gimnazista diák első irodalmi sikereinek öröme. Perjéssy-Horváth iskolai Csokonai drámapályázaton nyer első díjat, később Csengey Dénessel ismerteti össze önképzőkori tanára. A költői szárnyait bontogató Méhes Károlyt Nagy Gáspár és Csordás Gábor látja el tanácsokkal. Az osztálytársak is tisztelettel tekintenek a két ifjúra. Méhes verseket, Perjéssy-Horváth dalszövegeket ír. Bár nem kíván történelmi tablót adni egyik mű sem, óhatatlan, hogy a külvilág befurakodik a még oly zárt és elkülönülni akaró intézmények falai közé is. A református kollégium ablakából a Lenin szoborra nyílt jó kilátás, Pannonhalmán az volt különleges az elsősök számára, hogy nem a Tanácsköztársaság „dicsőséges 133 napját” ünnepelte az iskola március 21-én, hanem a rendalapító Benedek névnapját.

A nagypolitika mellett jelentős szerepet kap mindkét szövegben a fiatalok életében meghatározó zene is. A *Kollégium blues* megidézi a Hobo Blues Band, a Piramis együttes, a Baccara, a Pink Floyd számait, valamint a *Jézus Krisztus Szupersztár* című filmet. A *Hegymenet*ben a zenével kapcsolatban is megjelenik a szerző kívül állása, távolságtartása.

„Este a hálóban egyszerre motyorázott Desire és Antoine, nyekergett a petróleumlámpa, búgott a Yesterday, és rikoltott a Kör közepén állok. Ha végigsétáltam a hálóboksokat összekötő folyosón, úgy tűnt, mintha különböző világokba úsztam volna át, ide és oda, ahol alapvetően majdnem minden ugyanolyan, csak a hangok mások. És attól függően, hogy hol is bukkanak fel, kell nekem is átváltozni, így vagy úgy bólogatni, fejet rázni, mozogni, mert különben hamar kiderül rólam, hogy nem vagyok elég jó Cseh Tamás-hívó, se Omega vagy Beatles rajongó.” (Méhes 2011. 78)

Mindkét regény kronológiai rendet követ. A *Hegymenet* az első élmények, első hetek, a beilleszkedés nehézségeinek részletes krónikáját adja. Egy új világba csöppenő kamasz fiú vívódásainak, beilleszkedési nehézségeinek művészi képe. A társak, a tanárok, a környezet megismerésének fokozatain vezet keresztül a szöveg. A *Kollégium blues* hőse formálódásáról, személyiségének alakulásáról sokkal kevesebbet tudunk meg. Szinte csak annyit, hogy az érettségi évében túl van már néhány pótvizsgán matematikából, zenél, színdarabot ír, szerelmes és otthonosan mozog a kollégium világában.

A leginkább feltűnő különbség a két szöveg között az, hogy amíg a *Kollégium blues* gyakran didaktikus, dialógusai nem mindig életszerűek, néhol mes-

terkéltnek hatnak, addig a *Hegymenet* szövege hitelesen idézi meg a valamikori kamasz küzdelmeit. A szerző bátran vállalja ifjúkori énjét, így a szöveg egyfajta nevelődési regényként is olvasható. A *Kollégium Blues* szövegébe belekerülnek száraz ismertetések a Kollégium kiemelkedő jelentőségű helyszíneiről, a díszteremről, oratóriumról, vagy a kollégiumi nagykönyvtárról. Ezek pontos leírásai a környezetnek, de nem segítik megérteni a regény kamasz hősnéinek gondolkodását, identitásának alakulását. Ezek a leírások minden alkalommal megtörik a regény stílusát. Mintha egy iskolaregény és egy idegenforgalmi prospektus találkozna össze egy szövegben.

Az iskola belső világának ábrázolása

Pannonhalma és Debrecen a magyar művelődés- és iskolatörténet kitüntetett jelentőségű helyszínei. Az itt tanuló mindenkori diákok büszkén emlegetik a nagy elődeiket. A múlt tisztelete, a hagyományok ápolása az iskolai nevelés kiemelt területe mindkét intézményben. Természetes tehát, hogy az iskola falai között játszódó történelmi események, a korábbi évtizedek és évszázadok neves alakjai többször megjelennek a szövegekben. Mítosz és történelem gyakran keveredik össze a beszámolóokban; a történelmi múlt tisztelete többször érzékelhető a debreceni iskolaregényben is:

„Ha a magyar történelemre büszkéek vagyunk, az ittenire még inkább. Tatár, török be nem vette... ott a nagy kő-dombormű a gimnázium falán, ahol István király Gellért püspök gondjaira bízta Imre herceget.” (Méhes 2011. 148)

„Csokonai, Móricz, Ady, Szabó Lőrinc koptatta lépcsőkön nem akármilyen kiváltság járkalni.” (Perjéssy-Horváth 2005. 41)

De nemcsak a múlt, a történelmi falak teszik különlegessé ezeket az iskolákat, a mindennapi élet szokásai is jelentősen eltérnek a Kádár-korszak többi gimnáziumában megszokottól. Pannonhalma és a korszakban megmaradt többi katolikus iskola egyik fő különlegessége az volt, hogy nem volt koedukált az oktatás.

„És ott tényleg nincsenek csajok? [...] Még szép, hogy nincsenek-feleltem dacosan [...] Ez a jó benne, csupa fiú.” (Méhes 2011. 155)

Ez is ok arra, hogy a titokzatosság, misztikum légköre övezze a pannonthalmi diákokat. Az ország többi gimnáziumától való részben kényszerű elkülönülés erős összetartó kapoccsá is vált a különböző generációk között. Az összetartozás tudata a következő évtizedekben jól hasznosítható kapcsolati tőkét eredményezett. Ez nemcsak a Pannonthalmán végzettekre, hanem a korszakban a többi egyházi gimnáziumára is igaz.

A debreceni református gimnázium koedukált intézmény volt a tárgyalt korszakban. Debrecen ősi iskolaváros, ahol sok világi középiskola mellett az iskolanővérek Svetits Lánynevelő Intézete is felekezeti lánygimnáziumként működött. A Református Kollégium Gimnáziumának az iskola protestáns jellege adta különlegességét. Egyetlen működő protestáns gimnáziumként beiskolázási körzete Záhonytól Szentgotthárdig, Szegedtől Esztergomig terjedt. A hazautazások ritka alkalmai közötti időszak rengeteg lehetőséget teremtett a közösség építésére. Kulturális, szabadidős tevékenységek sora jelenik meg háttérként a *Kollégium blues* lapjain. A kívülálló olvasó számára mégis az egyházi jellegből adódó iskolai szokások a legkülönlegesebbek.

„Az első óra előtt elénekeliünk egy zsoltárt, aztán a tanár vagy az egyik hetes... felolvassa az aznapi Igét, és elmormoljuk az osztály állandó imádságát.” (Perjéssy-Horváth 2005. 54)

Bár látszólag nagyok a különbségek az ezeréves bencés apátságához tartozó gimnázium és a feleannyi idős református kollégium belső világa között, mégis sok közös vonás fedezhető fel a regények alapján is. Az egyik meghatározó közös jellemző az iskolák végvár-helyzete. Ellenséges ideológia környezetben, politikai nyomás alatt, magára hagyatva igyekezett a hagyományos keresztyén értékeket továbbadni mindkét szellemi műhely. Az évszázados tradíciókra épülő nevelés szigorú normákat közvetített és követelt meg a tanítványoktól. Kiemelt szerepet játszott (s játszik azóta is folyamatosan) az iskolai szocializáció folyamatában a közösség tudatos és sokféleképpen történő építése, a közösséghez tartozás tudatának erősítése. Ennek egyik eszköze Debrecenben a beavatási rítusok hagyománya. A tanárok és diákok közötti kapcsolat tekintélyen alapuló, és lényegesen szorosabb az átlagosnál. Ez egyrészt az iskola bentlakásos jellegéből, másrészt elzártaságából eredeztethető. A különböző évfolyamokhoz tartozó diákok közötti kapcsolat is erős, hiszen nemcsak a tanteremben és a folyosókon, hanem az internátusokban is együtt töltik napjaikat.

A diákok családi vallási szocializációjának típusai

A közvélekedés szerint egyházi iskolába elsősorban egyházas családi közegből jönnek a diákok. Az ezredforduló környékén azonban ez csak a tanulók harmadára volt igaz. (Pusztai 2004) További jelentős motivációs tényezők a feltételezett színvonalas oktatás, vagy a hatékonyabb nevelés, a nagyobb tanári odafigyelés voltak. Feltételezhető, hogy ezek a motivációk a tárgyalt időszakban is megjelentek.

Az egyházhoz való családi viszonyulások különbözőségeire a két regényben is találunk példákat. Blue, a *Kollégium blues* főhőse lelkészcsaládból származik. Az iskola zárt, a kapukon túli „szocializmust építő” világával szemben erősen kritikus szemlélete, keresztyén elkötelezettsége természetes, otthon már jól megszokott életteret kínál.

Ugyanolyan természetes számára az egyházi közeg, mint az, hogy a családi hagyományokat folytatva ő is lelkésznek készül. Irodalmi ambíciói azonban közbeszólnak, és a családi rosszállást is vállalva, bölcsészkarra jelentkezik. A regény egy másik szereplője, Rizsa teológiai terveit egészen másfajta szülői buzdítás alapozta meg:

„...’a dumája megvan hozzá, állandóan a könyvet bújja, hát menjen papnak.’ Az autószerelő atya nyilván hamar észlelte a gyerek teljes műszaki analfabetizmusát, tényleg, egy villanykörtét sem tud becsavarni. Beadta hát papnak az ősi kollégiumba.” (Perjéssy-Horváth 2005. 251)

Centauro, az egyik központi szereplő családjáról annyit tudunk, hogy öccsével ellenzéki kapcsolatokat ápol, és rendőrségi megfigyelés alá kerül szamizdat kiadványok miatt. Ezek alapján feltételezhető, hogy a rendszerrel való szembenállás indokolta a család iskolaválasztását.

Méhes Károly regényében is találunk példákat eltérő családi szocializációra. Erőteljes egyházi kötődést feltételez, hogy egy ellenséges társadalmi közegben generációkon keresztül kitartanak Pannonhalma mellett a családok.

„Olyan is akad, akinek már apja is ide járt, és az atyák húsz, harminc évvel ez előttről emlékeznek rájuk. Ők egy kicsit külön kaszt. Nem a nulláról indulnak. Ide hazajöttek, szinte eddig is ide tartoztak, csak még nem itt laktak.” (Méhes 2011. 16)

De nem minden családban volt ilyen erős elköteleződésből fakadó az iskolaválasztás. Erre példa az egyik osztálytárs, Horváth Sanyi esete:

„Elment, tudtuk meg, mert itt nem lehetett focizni. Illetve, lehetett a séta alatt, a bástya tövében, a kispályán vagy lent, az arborétumi füvesen, de Horváth Sanyinak ez nem volt elég, mert ő profinak készült. Be akart járni Győrbe edzésre, amire nem volt mód. Úgyhogy döntött, hazamegy.” (Méhes 2011. 21)

A szövegből az is kiderül, hogy a túlzott egyháziassággal nem vádolható főhős, részben családi kötődés, részben a hatékony nevelés reménye miatt került Pannonhalmára:

„Apámék nagy tisztelettel tekintettek Deziré atyára. Benne látták megtestesülni mindazt, amiért én ide jöttem. A szigort, az odafigyelést, a tudást, az irányítást, a kiteljesedést.” (Méhes 2011. 38)

A fenti példák is jól mutatják, hogy az ateista diktatúra idején sem minden család vallási buzgóságból választotta az egyházi iskoláztatást.

A külső világ, a politika beszűrődése a zárt iskolai világba

Természetes, hogy a falakon kívüli élet, a nyolcvanas évek első felének jellegzetes problémái, politikai eseményei is a diákok szemszögén keresztül jelennek meg a szövegekben. A korszak közéleti viszonyainak bemutatása Méhesnél gyakran ironikus. Jó példa erre az a családi jelenet, mikor a főhős apjával ott-hon az osztrák híradót nézte.

„Nem volt érdekes a külvilág. Hogy mit csinált aznap Lázár György, hová utazott, vagy honnan érkezett haza Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke. Egész gyerekkoromban csak elutazott és hazajött.” (Méhes 2011. 137)

De a világpolitika emlékezetes eseményei közül is megjelennek némelyek a regényben. Azok, amelyek a kamasz fiúk számára is fontosnak tűntek. Így a pápa elleni merénylet, Brezsnyev halála és temetése, a tanácsköztársaság kikiáltá-

sának Szent Benedek névnapjával egybeeső évfordulója. A politika világában való tájékozódás meghatározó forrása a Szabad Európa Rádió. A bencés gimnáziumban magától értetődő rendszerrel szembeni kritikus alapállás következtében ez teljesen természetes.

Ugyanez az attitűd a jellemző néhány száz kilométerrel keletebbre, a Debreceni Református Kollégiumban is. Itt is a Szabad Európát hallgatják a diákok, és fontos szerepet kap március 15-e, a nemzeti szabadságvágy jelképes napjának megünneplése. Anekdotaszerű az a részlet, amelyben arról számol be az író, hogy a városi megemlékezés közben a Petőfi téren társaival összeszedi az óvodások által letűzött zászlók közül a vöröseket. – Diákcsíny vagy politikai állásfoglalás? Hősiesség vagy meggondolatlanság? Erről nem esik szó a műben, a szerző nem kommentál még utólag sem.

A budapesti alternatív megmozdulásokról, a demokratikus ellenzék által szervezett megemlékezésről egy budapesti osztálytárs, Centaur számol be. Az országos és helyi események egymás mellett szerepelnek a szövegben, minden értékelés, utólagos állásfoglalás nélkül.

A nyolcvanas éveket jellemző következő történet kétbőrröndnyi Biblia Erdélybe juttatásának sikertelen kísérletét mondja el. De ezekből a beszámolókból is hiányzik a lebukást követő megtorlás lehetősége, az egzisztenciális félelem, kiszolgáltatottság, bizonytalanság légkörének megjelenítése. Pedig az egyházi iskolát, annak tanárait és diákjait árgus szemek figyelték, és a legkisebb könnyelműség is ürügyet szolgáltatathatott a megtorlásra. Perjéssy-Horváth szövegében nem jelenik meg ez a sötét háttér, csupán könnyed diákcsínyekként emlékszik vissza az eseményekre.

Összegzés

A református középiskolák identitásáról szóló írásában Kopp Erika három alaptípust különít el. (Kopp 2005) Az ősi, több száz éves múltra visszatekintő kollégiumokban a hagyomány továbbörökítése a legfőbb cél. Egy másik jellegzetes szerepfelfogás szerint az egyházi középiskola legfőbb feladata, hogy hídát építsen a szekuláris világból érkező diák és az iskola által megjelenített keresztyén értékrend között. Ehhez a tradíció újraértelmezéséhez van szükség. Az iskolák harmadik csoportját azok az intézmények adják, amelyekben még nem alakult ki stabil, egyértelmű egyházi orientáció. (Az utóbbi években szá-

mos olyan egyházi iskola jött létre, amelyek hitelen, politikai döntés következtében váltottak fenntartót egyik hónapról a másikra.) Ezekben az iskolákban – a természetes módon felbukkanó szerepzavarból is következően – az oktatáshoz kötődő szerepek a legfontosabbak, és kevésbé hangsúlyos a közösségi élet formáinak megteremtése. Az egyházas szemlélet nem szövi át az iskola egészét, a hitjórészt csupán a vallásórákon és a liturgikus alkalmakon jelenik meg. Bár Kopp Erika írása a református középiskolák identitásváltozatait veszi sorra, joggal feltételezhető, hogy valamennyi iskolafenntartó egyház esetében ugyanek az identitástípusok érhetők tetten.

A két iskolaregényben megjelenő gimnáziumok egyértelműen az első csoportba sorolhatók. A tradíció továbbörökítésére vállalkozó iskolákat szigorú szabályok, feszes napirend, az iskolai élet minden területén elvárt fegyelem jellemzi. Mindkét regényben számos példa illusztrálja a tétel igazságát. Másik jellemző, hogy a normák közvetítésében kitüntetett szerepet játszik a közösség egésze, ezen belül a kortárs közösségnek is jelentős szerepe van. A bevonódás folyamata már a beköltözéssel elkezdődik, és kiemelkedő mozzanatai a beavatási rítusok. Az összezártságból is adódik, hogy a tanárok és diákok közötti viszony szoros, tekintélyen alapuló. A tanárok mellett a diáktársak is fontos szerepet játszanak a kamasz diákok személyiségének formálódásában. Elsősorban az évfolyamtársak, de az idősebb és fiatalabb évfázatok képviselői is.

Akkor hát milyen is volt a diákélet harminc egynéhány évvel ezelőtt Debrecenben és Pannonhalmán? Mennyiben különbözött a maitól?

Azt biztosan állíthatjuk, hogy a külső világ, az iskolát körülvevő társadalmi környezet gyökeresen megváltozott. Az egyházi iskola ma már nem kicsi sziget az állami oktatás tengerében. A 2014/15-ös tanévben a magyar közoktatási rendszer mintegy 10 százaléka egyházi fenntartású intézmény. Bőven van tehát választási lehetőség az egyházi iskoláztatást igénylő családok számára is. A két iskola ma is kiemelkedő jelentőségű, nagy tekintélyű intézmény, ahol a bekerülő diákoknak ugyanúgy meg kell küzdeniük az elszakadás, a beilleszkedés, de mindenekelőtt a felnőtté válás nehézségeivel, ahogyan elődeiknek.

IRODALOM

- BACSKAI Katinka (2008): Református iskolák tanárai. *Magyar Pedagógia*, 108. évf. 4., 359–378.
- HORVÁTH FUTÓ Hargita (2009): *Iskola – narratívák: Térpoétikai megközelítés*. BTK, Újvidék
- KOPP Erika (2005): Református középiskolák identitása. *Educatio*, 2005/3., 554–572.
- LEJEUNNE, Philippe (2003): *Önéletírás, élettörténet, napló*. L'Harmattan, Bp.
- MÉHES Károly (2011): *Hegymenet*. Orpheusz, Bp.
- PERJÉSSY-HORVÁTH Barnabás (2005): *Kollégium blues*. Kairosz, Bp.
- PUSZTAI Gabriella (2004): *Iskola és közösség: Felekezeti középiskolások az ezredfordulón*. Gondolat, Bp.

VINCZE LÁSZLÓ: MENNYEI LÓ (TOLL, TUS)